

hasznos szakszótárra. Az első benyomások igazán jók. Majd az állandó használat során, az elkövetkező években ismerhetjük meg a szakszótár minden erényét és esetleges hibáit. Az összeállítók – mint előszavukban írják – tisztában vannak azzal, hogy e szótár sem nem hibátlan, sem nem teljes, ezért kéri a segédkönyv használóit, hogy észrevételeikkel, javaslataikkal keressék meg a szerkesztőket.

ROZSONDAI MARIANNE

Szabadsfalvi József: Herman Ottó, a parlamenti képviselő 1879–1897. Miskolc, 1996. 435 l. (Officina Musei 5.)

Herman Ottóról, akit sokan az utolsó magyar polihisztornak tartanak, rengeteget írtak. Szóltak a természettudósról (Allodiatoris Irma), a néprajz művelőjéről (Balassa Iván), nemzetközi bonyodalmakat is keltő őskőkori felfedezéséről (Banner János, Kemenczei Tibor), a modern természetvédelem hazai megteremtőjéről, illetőleg közéleti (Péter László, Erdődy Gábor, Szabadsfalvi József, Fári Irén) és politikai (Veres László) tevékenységéről. Talán egyedül a sajtószabadságért és a sajtó tisztaságáért vívott küzdelmét nem vizsgálta senki. Az utóbbi évtizedekben főleg az itt-ott megőrzött levelezését dolgozták fel, adták közre (Szabadsfalvi József, Kőhegyi Mihály). Monográfusai (Lambrecht Kálmán, Székely Sándor, Varga Domokos, Kósa László–Keve András–Farkas Gyula) természetesen nem kerülhették meg, hogy ne ejtsenek szót – ha röviden is – politikai szerepléséről. Ezek azonban – szinte alig akad kivétel – legtöbbször az első indulatában hirtelen papírra vetett írásaiból vonták le általános következtetéseiket, melyet aztán az egyes szerzők sorban átvettek és továbbadtak. Mindezek nyilván tartalmaznak részgazságságokat, de mindenki tudta, hogy szilárd következtetéseket csak a parlamenti szerepléseit tartalmazó *Képviselőházi Naplók* tüzetes átnézése hozhat. Ezt végezte el szívós türelemmel Szabadsfalvi József. A kötet legidőtállóbb részét a szó szerint

közölt beszédek jelentik. Sajnálatos módon azonban ezek egy része csonkán jelent meg, más részük be sem került a gyűjteménybe. Ismerve a szerző alapos tudományos felkészültségét bizonyosra vehetjük, hogy minden lényeges beszédet megjelentetett, de a teljes kiadás elmaradását mégis fájjaljuk, amire nyilván a terjedelmi gondok, illetve a pénzhiány kényszerítették az összeállítót. Herman Ottó öt ülészakon át volt nemzetgyűlési képviselő 1878-tól 1897-ig (a címben feltüntetett évszám hibás), ahol jelentős munkát végzett, nagyon sokszor kért szót, sok témához szólta hozzá és meglehetősen széles körű tájékozottságot mutatott. Bennünket most elsősorban a sajtóról vallott nézetei érdekelnék.

1884 telén, pontosabban február 22-én több – közérdeklődésre számot tartó – kérdést vetett fel a parlamentben. Köztudomású, hogy olvasói körökben még ma is felvetődik az a kérdés: a közizléssel összefér-e, szabad-e ún. „nagy emberek” naplóit, leveleit, visszaemlékezéseit közreadni? Herman Ottónak megvolt erről a határozott véleménye: „Én nem szeretném, hogy a t. ház disponálna a levél felett és oda nyúlna, ahol az irodalmi tisztesség, a társadalmi rend, hogy minden író, a ki fontos szerepet játszik az irodalomban, mint státusférfiú és politicus, meghagyja – és igen helyesen –, hogy az ő emlékiratai csak akkor tétethetnek közzé, amikor azon férfiak, a kik akkor szerepeltek, mind elhaltak.” Lényegében tehát az írónak kívánja fenntartani a jogot a saját hagyatéka felett, s ha az úgy látja jónak, akár zárhatja is meghatározott ideig leveleinek, naplóinak hozzáférhetőségét, közlését.

Valószínűleg február 22-én elmondott gondolatai jártak tovább fejében, amikor március 8-án részletesen fejtette ki véleményét a szerzői, illetve az írói és művészi tulajdonjogról. Megfogalmazásában is formás, a korabeli irodalmat is számba vevő, logikailag is jól felépített beszédében szóvá tette a levéltitok védelmét, az irodalom fontosságát és legfőképpen azoknak az újságíróknak felelőtlenségét, akik gatlás nélkül becsúsznak, rágalmoznak a névtelenség mögé bújva. „Ez a névtelenség, ez

a bujkálás, ez a felelőség alól kitérés azon méreg ..., melyet most a társadalomban mindenütt látunk, mely mindenütt, minden téren visszavonást kelt és a közszellem egészséges megalkotását lehetetlenné teszi.”

Hogy Herman Ottót mennyire izgatta, foglalkoztatta a sajtó felelőségének, becsületének ügye – hiszen közéleti szereplését éppen hírlapírással kezdte Kolozsvárott – mutatja, hogy majd egy évtized múlva, 1893-ban újfent visszatér egy csak ennek a témának szentelt beszédben a sajtó helyzetére és felelőségére. Némi nosztalgiával említi, hogy a régi újságírók jellem tekintetében megbízhatók voltak. A valóság persze összetettebb, de most ennél ne időzzünk, nézzük inkább végkövetkeztetését: „Mindennapi dolog, hogy a sajtó munkásai és emberei, a kik ma a kormánypárti orgánumokban a botnak vastag végével ütnek, holnap már odakerülnek az ellenzéki vastag véghez, hogy visszavágnak a vékony végével ...” Szavai mintha ma is érvényesek volnának.

Beszédeiben újra és újra visszatér a sajtóra. Utolsó parlamenti ciklusában, 1895 novemberében az ülések nyilvánosságának fontosságát hangsúlyozza és az azokról szóló hírlapi tudósítások korrektségét hiányolja. Követeli a ház tárgyalásainak teljesen objektív közlését oly módon, hogy azokhoz széles kör férhessen hozzá és alkothasson magának a törvényhozásról hű, tiszta képet. A szóban forgó tárgy közhasznú célját és ne egyéni érdekeket vegyen figyelembe, mert így fontos kérdések felett siklik el, azok lényegéről egy szót sem szól, legfeljebb csak taxatíván sorolja fel őket. „Ellenben ... mindazt, a mi pikáns, a mi botrány, a mi személyes ügy, szakaszokra osztva, mint bizonyos rémregényekben úgy tálalja fel a sajtó” – hangsúlyozza.

Képviselői szereplésének vége felé 1894 márciusában két alkalommal is foglalkozott Kossuth Lajos halálával, hivatalos temetését szorgalmazta a monarchia vezetőállama és az uralkodó rosszallása ellenére. Ugyanakkor szorgalmazta könyvtárának megszerzését. Ez utóbbi tevékenységéről Sáfrán Györgyi írt ugyan (Magyar Tudomány, 1960.), de a részleteket nem árt feleleveníteni az eredeti forrás, a parlamenti

beszéd segítségével. (Megjegyezni kívánjuk, hogy Kossuth könyvtárának hazahozatala nem ismerhető meg csupán Herman beszédéből. A vitában többen is véleményt nyilvánítottak pártpolitikától nem mentesen.) Az ügyhöz „mint az ügynevezett Kossuth-könyvtár bizottságának egyik tagja, az elnök, Eötvös Károly képviselő-társam távollétében” szöveghez 1894. március 20-án: „Kossuth Lajos, Magyarország volt kormányzója engem tisztelt meg azzal a bizalommal, hogy ehhez a dologhoz a konszenzusát megadja.” Ő gyűjtötte az adakozási összegeket, méghozzá igen rövid idő alatt és – Kossuth kívánságának megfelelően – kizárólag a pénztétektől. A dolognak azonban híre ment és egyenileg is kezdtek adakozni, többek között képviselő társai. Lényegében ebből lett a vita, mert akikhez nem jutott el a hír, úgy vélték, hogy pártpolitikai okból rekesztették ki őket. Mivel Herman Ottó gyűjtötte az adakozási összegeket, így természetesen a támadásokat is magára vette. Kossuth „szorosan bizalmas” levelének egyes részleteit ismertetve utasította vissza mély fájdalommal, a méltatlan támadásokat és sajnálta, hogy ez a dolog egyáltalán a képviselőház elé került, mert „nekem meggyőződés, hogy ez az ügy nem is tartozik ide”.

Herman Ottó sokarcú tevékenysége közül – Szabadfalvi József könyvének köszönhetően – most a sajtó- és könyvtártörténeti vonatkozásokra is fény derült. Ez könyvének el nem múló érdeme.

KÓHEGYI MIHÁLY

Holter, Kurt: Buchkunst – Handschriften – Bibliotheken. Beiträge zur mittelalterlichen Buchkultur vom Frühmittelalter bis zur Renaissance, herausgegeben von Georg HEILINGSETZER und Winfried STELZER. Band I–II. Linz, 1996. Landesverlag. 1291 1. (Schriftenreihe des Oberösterreichischen Musealvereins-Gesellschaft für Landeskunde Bd. 15–16.)

A 85 éves Kurt Holter az európai könyvtudomány egyik olyan nagy élő tudósa, akihez fogható aligha adatik még egy a szakmá-